

SAK OM PÅSTÅTT VITENSKAPELIG UREDELIGHET
REDEGJØRELSE FOR BIs SAKSBEHANDLING
MAI 2012
Rektor Tom Colbjørnsen

Siden april 2010 har det versert en sak om påstått vitenskapelig uredelighet, nærmere bestemt plagiat, i en doktoravhandling avlagt ved Handelshøyskolen BI i 2004. Den siste uken har saken fått bred omtale i mediene. Det har blant annet blitt reist spørsmålstegn ved måten BIs rektor har behandlet saken på. Jeg ønsker derfor å redegjøre for saksbehandlingen. Saken er komplisert, så redegjørelsen må nødvendigvis få et visst omfang.

SAKENS STILLING I DAG

Saken er per i dag ikke endelig avsluttet. Det nasjonale granskingsutvalget for redelighet i forskning (GRU), som har håndtert saken i dens siste fase, har i møte 19. mars, med fem mot to stemmer, konkludert med at den aktuelle doktoravhandlingen er vitenskapelig uredelig. Avgjørelsen kan imidlertid ankes til Kunnskapsdepartementet. I skrivende stund er det ikke avklart om avhandlingens forfatter, som er den anklagede part i saken, vil anke, og hva utfallet av en eventuell anke vil bli. GRUs beslutning er med andre ord ikke nødvendigvis den endelige.

Av hensyn til den betydning ankeadgangen har for den anklagedes rettssikkerhet, og som en konsekvens av den uskyldspresumpsjon som skal prege offentlige granskinger, ønsker jeg på det nåværende tidspunkt ikke å gå inn i uenigheten om hvorvidt avhandlingen kjennetegnes av vitenskapelig uredelighet og plagiat. Uenighet om dette, [redacted] har fulgt saken fra starten, og er den viktigste årsaken til at den er blitt så komplisert og langvarig. [redacted]

Uenigheten er der for så vidt GRUs vedtak referert over, som ikke var enstemmig. En avklarende debatt i det offentlige rom om dette bør allikevel vente til saken er ferdig behandlet. Det kan ellers lett skapes et klima for forhåndsdømming, som ville underminere både den rettssikkerheten og den uskyldspresumpsjonen som den anklagede har krav på inntil saken er endelig avgjort.

For ordens skyld vil jeg påpeke at uenigheten i denne saken ikke går mellom BI på den ene siden, og eksterne sakkyndige og instanser på den andre. I mediene har det vært antydnet at jeg i min behandling av saken har anvendt en uredelighetsnorm som mer er avledet av et ønske om å beskytte egne ansatte og BIs renommé, enn av å avdekke uredelighet. Som det vil fremgå av denne redegjørelsen er det ikke riktig. Også blant eksterne sakkyndige som har vært involvert i saken har det vært argumentert og konkludert på måter som er sammenfallende med BIs vurderinger.

Det er vanskelig å se at en rektor skulle se seg tjent med å arbeide aktivt med å dekke over uredelighet i forskning, slik flere medier har antydnet at jeg har gjort. Riktignok kunne kanskje konflikter og omdømmetap vært redusert på kort sikt, selv om også dette er tvilsomt, gitt den transparens som kjennetegner vitenskapelig arbeid. Samtidig ville en slik fremgangsmåte raskt underminere kvaliteten i det faglige arbeidet, og rammet kvaliteten på forskningen - selve diamanten i vår virksomhet. En rektor ved en skole som har akademiske ambisjoner, vil se det som en av sine viktigste oppgaver å hindre juks, og som langt viktigere enn å hindre et midlertidig omdømmetap. Det betyr imidlertid ikke at man uten videre skal slutte seg til alle påstander om juks i forskningen. Det ville bryte med den rettssikkerhet og uskyldspresumpsjon som de anklagede har krav på. Både BI og det nasjonale regelverket for behandling av vitenskapelig uredelighet legger derfor stor vekt

på at den anklagede er å betrakte som uskyldig inntil nærmere undersøkelser har dokumentert klar sannsynlighetsovervekt for påstandene.

Utgangspunktet for BIs behandling av påstander om plagiat er derfor å behandle beskyldningene med det største alvor, samtidig som undersøkelsene legges opp med en grundighet som ivaretar den anklagedes rettssikkerhet. Når den aktuelle saken etter hvert utviklet seg til å bli både komplisert og langvarig var det først og fremst fordi det raskt viste seg meget komplisert å fastslå om uredelighet hadde forekommet, noe som gjenspeiler fraværet av en nasjonal norm for anvendelse av lovens bestemmelser.

BIs BEHANDLING AV PÅSTANDENE

Saken startet i april 2010 da to av BIs professorer påstod at det forekom sju tilfeller av plagiat i en doktoravhandling skrevet av en faglig medarbeider på BI. Påstandene ble besluttet håndtert som et varsel om vitenskapelig uredelighet, og behandlet i henhold til både offentlige og BIs interne regler for håndtering av slike forhold.

Et hovedpunkt i det nasjonale regelverket er at påstander om vitenskapelig uredelighet i størst mulig grad skal håndteres av den lokale institusjon. Samtidig skal GRU informeres om den aktuelle saken og dens utfall. BI har siden 2006 hatt et eget regelverk for håndtering av påstander om vitenskapelig uredelighet. Et eget forskningsetisk utvalg ble samtidig opprettet, blant annet for å kunne bistå med forskningsetisk kompetanse i undersøkelser av slike påstander.

Påstander om vitenskapelig uredelighet er noe av det mest alvorlige som kan rettes mot en faglig medarbeider og et vitenskapelig miljø. Desto viktigere er det å ha og følge et regelverk for hvordan slike saker skal behandles, slik at stemningsbølger og forhåndsdomming ikke skal få prege saksbehandlingen.

I henhold til BIs regler måtte det bli rektor som skulle behandle den aktuelle saken, undersøke de faktiske forhold, og avgjøre om vitenskapelig uredelighet hadde forekommet. I dette arbeidet var det naturlig for meg å søke assistanse fra BIs forskningsetiske utvalg.

BIs forskningsetiske utvalg er ikke et selvstendig granskingsorgan, men et rådgivende utvalg for blant annet rektor, som besitter spesiell kompetanse på området forskningsetikk. Det er naturlig at rektor og utvalget har kontakt og dialog under arbeidet. En best mulig belysning av saken er et felles prosjekt mellom rektor og utvalget. Gjensidig utveksling av informasjon kan bidra til å opplyse saken, og er ikke i seg selv et uttrykk for forsøk på manipulasjon av synspunkter. Det er derfor misvisende når det i enkelte medier har vært hevdet at jeg, ved å formidle synspunkter til forskningsetisk utvalg, forsøker å gripe inn i og påvirke prosessen på en urettmessig måte. Rektor er eier av undersøkelsene, og benytter seg av forskningsetisk utvalg for å tilføre økt kompetanse.

Det har blitt påstått at jeg har forsøkt å påvirke utvalget ved å opptre anonymt under psevdonymet "professor A". Utgangspunktet for denne misforståelsen er at forskningsetisk utvalg hadde behov for å skaffe seg oversikt over hvilke normer for henvisningsskikk som ble praktisert innen ulike fagområder. I den forbindelse kontaktet utvalget, på eget initiativ, en rekke fagpersoner, blant annet meg.

Jeg valgte å besvare henvendelsen, selvfølgelig under fullt navn, ved å kommentere henvisningsskikken som ble benyttet i en bok forfattet av en av BIs professorer. Denne boken ble valgt fordi den omhandlet et fagområde som lå nært den anklagedes, og dermed ville ha særlig relevans for den aktuelle saken. Boken var skrevet av en av de to som stod bak anklagene om plagiat. Forskningsetisk utvalg valgte deretter, på eget initiativ, å anonymisere både forfatteren og meg, siden ingen av dem var direkte involvert i den aktuelle saken. Det hører med til historien at mine

innspill fikk nærmest neglisjerbar innflytelse på vurderingene og konklusjonene til forskningsetisk utvalg.

BIs forskningsetiske utvalg var delt i sin konklusjon etter å ha behandlet de sju opprinnelige påstandene om plagiat. Et flertall på to, som bestod av faglige medarbeidere på BI, frikjente den anklagede. Mindretallet, som bestod av den eksterne representanten, mente derimot å kunne påvise vitenskapelig uredelighet i betydningen plagiat.

Mens saken var til behandling hadde de to opprinnelige varslerne sendt inn ytterligere 51 påstander om plagiat i den samme avhandlingen. Disse ble ikke vurdert av forskningsetisk utvalg. Samtidig var min vurdering at de ikke tilførte vesentlig nye momenter til konklusjonen, ut over de som allerede var ivaretatt gjennom undersøkelsen av de opprinnelige sju påstandene.

Jeg konkluderte min vurdering med å frikjenne den anklagede. De to opprinnelige varslerne ble meddelt dette i brev og møte 10. september 2010. GRU ble deretter orientert om BIs prosess og konklusjon 13. oktober 2010, etter å ha blitt muntlig orientert om saken på et tidligere tidspunkt.

Samtidig som de ble meddelt min konklusjon sendte de to opprinnelige varslerne inn ytterligere 160 påstander om plagiat i avhandlingen, samt påstander om plagiat i arbeider den anklagede hadde forfattet etter at avhandlingen var ferdig. En del av disse arbeidene var forfattet sammen med andre ansatte på BI.

Etter å ha vurdert de nye påstandene besluttet jeg i midten av oktober 2010, etter en del frem og tilbake, å ta opp igjen saken, blant annet fordi omfanget av den påståtte plagiering nå var blitt svært omfattende, og utgjorde en så stor del av avhandlingen, at det ikke kunne utelukkes at dette ville medføre en ny konklusjon. GRU ble orientert om at BI ønsket å ta tok opp igjen de lokale undersøkelsene.

Som nevnt tilligger det BIs administrasjon ved rektor å behandle saken. Styreleder på BI ble informert personlig om saken av meg første gang i juni 2010, og ble deretter holdt løpende orientert. Styret fikk en grundig gjennomgang av saken 21. oktober 2010, og har siden fått løpende informasjon om sakens utvikling.

SAMARBEID MELLOM BI OG GRU FREM TIL SOMMEREN 2011

Da jeg den 13. oktober 2010 sendte min første melding til GRU om at den lokale behandlingen var avsluttet, ble det påpekt at saksbehandlingen hadde lidd under fraværet av en nasjonal norm om hva som skal regnes som plagiat. GRU ble på denne bakgrunn anbefalt å ikke gå videre saken. Uten en felles norm for hva som skulle regnes som plagiat, var BIs vurdering at det var vanskelig å komme videre. En videre behandling av denne ene saken ville da påføre både den anklagede og BIs renommé urimelig store belastninger.

Formålet med BIs anmodning var ikke å hindre videre undersøkelser, slik enkelte presseorganer har hevdet, men å påpeke det formålsløse i å gå videre uten først å ha utformet en tydeligere nasjonal norm.

GRU delte høsten 2010 langt på vei BIs oppfatning, i den forstand at utvalget mente at uenigheter om plagieringsbegrepet måtte avklares før det var hensiktsmessig å gå videre med å undersøke plagiatpåstandene. GRU nedsatte derfor et uavhengig sakkyndig utvalg på tre personer, med mandat å utvikle en felles norm for uredelighet. Utgangspunktet for utvalgets arbeid skulle være de prinsipielle synspunktene som var kommet frem i flertallets og mindretallets innstilling fra BIs forskningsetiske utvalg. Det sakkyndige utvalget ble eksplisitt bedt om ikke å ta stilling til om det

forelå uredelighet i den konkrete saken, men konsentrere seg om å gi prinsipielle innspill til en felles norm. Med en slik norm som bakgrunn var det så meningen at BI skulle gjenoppta arbeidet med å undersøke påstandene om plagiat på et senere tidspunkt.

Da rapporten fra det sakkyndige utvalget forelå våren 2011 var BIs vurdering at utvalget ikke hadde lyktes i å etablere en felles norm for vitenskapelig uredelighet. BI fant det derfor lite hensiktsmessig å fortsette med å behandle den ene saken lokalt. I stedet anbefalte vi GRU å ta over saken, men da gjennom en bredere undersøkelse som tok hensyn til at henvisningspraksis varierer både mellom ulike fagområder, og over tid. BI mente at en undersøkelse som innskrenket seg til vår sak alene risikerte å gi misvisende resultater dersom den ikke forholdt seg til dette mangfoldet.

SAMARBEID MELLOM BI OG GRU ETTER SOMMEREN 2011

Sommeren 2011 fikk GRU ny sammensetning. Det førte til at utvalget valgte å ignorere BIs innspill til videre saksbehandling.

GRU nedsatte således høsten 2011 et sakkyndig utvalg på to personer til å undersøke det samlede settet av påstander om plagiat som var varslet. Undersøkelsen ble avgrenset til den anklagedes doktoravhandling. BI støttet opp om dette arbeidet gjennom å stille til disposisjon resultatene av et omfattende arbeid som var utført med å fremskaffe de originalsitatene som det var påstått å være plagiert fra.

Det sakkyndige utvalget konkluderte med å frikjenne den anklagede for vitenskapelig uredelighet. Selv om det forelå et betydelig innslag av avskrift fra andres arbeider, og dette ble ansett som brudd på god vitenskapelig praksis, ble dette ikke ansett for å være gjort bevisst for å villedde andre. Dermed var heller ikke de subjektive betingelsene for plagiat oppfylt, ~~_____~~

Konklusjonen fra det sakkyndige utvalget som GRU opprettet er i hovedsak sammenfallende med den konklusjon som jeg selv trakk på bakgrunn min første undersøkelse, selv om de sakkyndige brukte et mer juridisk begrepsapparat i sin utredning.

Da GRU så avsluttet sin behandling av saken den 19. mars 2012 valgte som tidligere nevnt et flertall på fem å gå mot konklusjonene til de to sakkyndige GRU selv hadde oppnevnt. Flertallets begrunnelse for dette var at den anklagede hadde opptrådt grovt uaktsomt, de to sakkyndige hadde funnet lite relevant å vurdere. Mindretallet på to mente at uaktsomheten ikke var grov, og frikjente dermed vedkommende.

AVSLUTNING

GRU er verken en domstol eller et myndighetsutøvende organ. Utvalgets mandat er kun å uttale seg om hvorvidt det har forekommet vitenskapelig uredelighet eller ikke. Det er opp til den lokale institusjon, i dette tilfellet BI, å avgjøre og eventuelt iverksette sanksjoner som et resultat av GRUs uttalelse.

Innen 2. mai vil den anklagede avgjøre om GRUs uttalelse vil bli innklaget til Kunnskapsdepartementet. Dersom så skjer vil Departementet nedsette et nytt sakkyndig utvalg til å vurdere påstandene om plagiat i avhandlingen. BI vil avvete den anklagedes beslutning om hvorvidt vedkommende vil anke, og utfallet av en eventuell ankeprosess, før konsekvensene av den nasjonale behandlingen vurderes.